

Dariusz Majewski

"Towarzystwo Jezusowe w diecezji płockiej 1566 - 1773 : studium koegzystencji w dobie recepcji reformy trydenckiej", Radosław Lolo, Pułtusk 2013 : [recenzja]

Studia Płockie 42, 301-302

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Radosław Lolo, *Towarzystwo Jezusowe w diecezji płockiej 1566-1773. Studium koegzystencji w dobie recepcji reformy trydenckiej*, Wydawnictwo AH w Pułtusku, Pułtusk 2013, ss.280.

W dotychczasowej historiografii diecezji płockiej, żaden z działających na jej terenie zakonów, nie doczekał się całościowej monografii swych dziejów na terenie północnego Mazowsza. Dlatego z wielką radością należy powitać pracę Pana Radosława Lolo, adiunkta na wydziale historycznym Akademii Humanistycznej w Pułtusku, poświęconą historii Towarzystwa Jezusowego w diecezji płockiej w latach 1566-1773. Jest to bez wątpienia praca pionierska ukazująca całość dziejów i działalności jezuitów na północnym Mazowszu. Wprawdzie istnieją wcześniejsze opracowania dotyczące pewnego wymiaru tejże działalności, ale żaden dotychczasowy badacz nie pokusił się na opracowanie dotyczące całości tego zagadnienia. Co więcej, jak pisze sam autor, nadrzędnym celem pracy, jest nie tylko omówienie dziejów jezuitów w diecezji płockiej, ale również ukazanie koegzystencji zakonu i instytucji kościoła diecezjalnego oraz wzajemnych relacji z mazowiecką szlachtą.

Podstawę źródłową rozprawy stanowią zasadniczo zasoby trzech archiwów. Najwięcej materiału autorowi dostarczyły zbiory centralnego archiwum zakonu, czyli Archiwum Rzymskiego Towarzystwa Jezusowego. Do dziejów diecezji płockiej ogromne znaczenie ma zasób Archiwum Diecezjalnego w Płocku. Za podstawę badań relacji z mazowiecką szlachtą posłużyły akta sejmowe, znajdujące się w Tekach Pawińskiego w zbiorach Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie. Autor wykorzystał również dotychczasowe opracowania na temat jezuitów w Polsce.

Praca została podzielona na siedem rozdziałów.

Rozdział pierwszy „U progu koegzystencji: diecezja płocka i Towarzystwo Jezusowe w początkach II połowy XVI wieku- bilans otwarcia” jest wprowadzeniem do tematyki i ukazuje stan diecezji płockiej w momencie przybycia do niej Towarzystwa Jezusowego.

W rozdziale drugim poznajemy okoliczności sprowadzenia jezuitów najpierw do Polski, a potem do diecezji płockiej. W tym miejscu autor omawia również dwa pierwsze dziesięciolecia działalności kolegium jezuickiego w Pułtusku.

Rozdział trzeci to przedstawienie historii wszystkich trzech kolegiów jezuickich działających na terenie diecezji płockiej w Pułtusku, Płocku i Łomży, aż do kasaty zakonu w roku 1773. Tu również znajdujemy informacje o powstaniu i dziejach prowincji mazowieckiej Towarzystwa Jezusowego.

W rozdziale czwartym została przedstawiona działalność duszpasterska jezuitów na terenie północnego Mazowsza w jej różnorodnych aspektach. Jest

tu mowa o propagowaniu kultu maryjnego i kultu świętych, nowych formach nabożeństw, bractwach religijnych oraz zmaganiach jezuitów z innowiercami.

Kolejny, piąty rozdział, w całości poświęcony jest seminarium duchowemu w Pułtuskum prowadzonemu przez kolegium jezuickie.

Rozdział szósty dotyczy relacji zakonu z klerem diecezjalnym. Omówiono tu stosunki z kolejnymi biskupami plockimi, kapitułami, klerem diecezjalnym oraz innymi zakonami działającymi na terenie diecezji.

Ostatni siódmy rozdział, ukazuje relacje jezuitów z szlachtą mazowiecką, co jest pewnym novum w tego typu opracowaniach.

W aneksach pracy autor zamieścił głównie dane liczbowe i zestawienia osobowe, które mają ilustrować zagadnienia omawiane w treści książki. Bardzo cenne wydają się być aneksy przedstawiające stan osobowy kolegów w diecezji plockiej. Autor zamieścił, również mapę diecezji plockiej z zaznaczonymi placówkami prowadzonymi przez jezuitów.

Opracowanie Pana Radosława Lolo ukazuje nam jakie znaczenie dla diecezji plockiej miała działalność na jej terenie Towarzystwa Jezusowego prowadzona przez ponad dwieście lat. W wielu sektorach życia diecezji pozostawiła ona trwałe skutki. I tak w dziedzinie budownictwa sakralnego jezuita zbudowali na terenie diecezji 11 nowych kościołów i tyle samo kaplic różnej wielkości. Ogromny był ich wkład w rozwój mazowieckiej oświaty, kolegia jezuickie w diecezji wykształciły łącznie około 50 tys. ludzi, a kolegium pułtuskie należało na terenie Korony do największych. Ono właśnie okresowo miało status pierwszej w dziejach diecezji szkoły wyższej. Działalność duszpasterska jezuitów miała bez wątpienia wpływ na aktywizację całego duszpasterstwa w diecezji. Wkładem jezuitów w recepcję reformy potrydenckiej, o którym zapomnieć nie można jest ich udział w kształtowaniu nowego typu duchowieństwa, choćby przez prowadzenie od 1594r. w Pułtuskum pierwszego seminarium duchowego w diecezji. Ważną rolę odegrali jezuita w propagowaniu nowych form pobożności, jak chociażby wprowadzone w latach osiemdziesiątych XVI stulecia nabożeństwo czterdziestogodzinne, zakładanie sodalicji mariańskich i bractw religijnych, upowszechnianie kultów: maryjnego, Opatrzności Bożej i Najświętszego Serca Jezusowego. Odrębnym zagadnieniem jest zaangażowanie zakonu w powstrzymanie wpływów reformacji na Mazowszu. Choć w tym wypadku, inaczej niż gdzie indziej nie można braku postępów prądów reformacyjnych przypisywać działalności Towarzystwa, nie mniej jednak pośrednio miało ono w tym swój udział. Nie można zapomnieć, iż pierwszym świętym pochodzącym z diecezji plockiej, był duchowy syn św. Ignacego, św. Stanisław Kostka, kanonizowany w 1727r.

Reasumując należy stwierdzić, iż autorowi udało się pokazać w jaki sposób Towarzystwo Jezusowe znacząco przyczyniło się do recepcji reformy trydenckiej i podniesienia poziomu edukacji na terenie diecezji plockiej.

Ks. Dariusz Majewski